

CSORDÁS LÁSZLÓ:^{*} Második otthonok az Alföldön

Abstract

The economic, social, technological development that has taken place in the last third of the 20th century has had significant impacts on the lives of the modern societies, touching almost all fields of life. Besides residential and work places, the places for recreation became more and more important. The most important settlements marks of this process are the boom in the number of second homes, within this category the leisure time homes and the spatial expansion of the holiday-recreation areas. The process that started from the large cities and mainly from the well-to-do layers – thus characterised as a spatial and social diffusion phenomenon – significantly changed the spatial systems of the affected settlements, their morphologies, functional division, infrastructure, land use, etc..

1. Bevezetés

Az ipari társadalom kialakulásával két helyhez kötött térhasználat alakult ki: a legfontosabb társadalmi alapfunkciók két helyre, a munkahelyre és a lakásra oszlottak. A XX. század utolsó harmadának gazdasági, társadalmi fejlődése azonban ennek a két helyhez kötött életstílusnak a fellazulásához, részbeni felbomlásához, települési-térbeli rendszerének átalakulásához vezetett. A modern ipari-technikai-információs társadalom ugyanis olyan struktúraváltást él át, amilyen az ipari forradalom óta nem volt. A XX. század utolsó harmadában bekövetkezett gazdasági, társadalmi, technológiai fejlődés jelentős változásokat eredményezett a modern társadalmak életében, melyek érintették az élet szinte minden területét. E struktúraváltás egyik sajátos, az urbanizációval összefüggő jegye, hogy a társadalmi alapfunkciók korábbi kettős tagolódásukat elveszítve időben és térben tovább tagolódtak. A lakó- és munkahelyek mellett egyre nagyobb jelentőségre tettek szert a szabadidő eltöltésének színterei. Ennek legfontosabb települési jegyei az üdülő-pihenő térségek, ezek megjelenése, elterjedése, térbeli bővülése, valamint a második lakások, ezen belül is az egyre növekvő szabadidőben használt szabadidő-lakások számának ugrásszerű és tömegméretű emelkedése. E folyamatban két olyan tényező is fontos szerepet játszott, amellyel a születésnapját ünneplő Dr. Szónoky Ancsin Gabriella tanárnő is előszeretettel foglalkozott: kínálati oldalról a vonzó adottságokkal rendelkező, bármilyen határok menti térségek, települések, keresleti oldalról pedig az egyének, vállalkozások rendelkezésre álló szabad felhasználású, esetenként holt tőkeként is funkcionáló jövedelme.

A határok és a határon átnyúló kapcsolatok különböző (gazdasági, kereskedelmi, kulturális, környezeti, munkaerő-piaci, oktatási, társadalmi, turisztikai) aspektusaival számos, az egyetemekhez, főiskolákhoz és akadémiai kutatóhelyekhez kötődő elemző foglalkozott.

A szabadidős célokat szolgáló második otthonok négy évtizede „recreation” vagy szabadidő földrajz néven szinte önálló diszciplínája lett a társadalomföldrajznak és számos előzményt adott munkámhoz. Az üdülők, nyaralók, hétvégi házak – melyeket a továbbiakban szinonimaként használok – a szabadidőben használt, szabadidős célokat szolgáló má-

^{*} CSc, egyetemi docens – Szegedi Tudományegyetem – TTIK Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék.

sodik otthonok közé tartoznak. A második otthon, vagy második lakás pontos definícióját megadni igen nehéz, hiszen azon országoként és kutatóként mást-mást értenek.

Értelmezésem szerint a második lakás egy magántulajdonban, vagy tartós használatban lévő ingatlan, amely olyan személy (család) alkalmankénti szállásul szolgál, aki (amely) azt nem tekinti állandó lakásának. Magyarországon ezek közé számíthatók a szabadidő eltöltését biztosító, 12 m²-nél nagyobb alapterületű épületek – függetlenül attól, hogy azok üdülőtelepeken, zártkertekben, vagy üresen álló falusi házak megvásárlásával alakultak ki –, a diákok és az alkalmazottak szálláshelyei (diákházak és alkalmazotti szálláshelyek, illetve a bérelt szállások).

Szabadidő-lakásnak a második otthonok közül azok tekinthetők, amelyeket túlnyomóan szabadidőben és csak átmenetileg (hétköznapokon a munkaidő után, hétvégéken vagy a szabadság ideje alatt) elsősorban szabadidős célokra használnak. A KSH 2001. évi üdülőösszeírása szerint Magyarországon ezen üdülésre használt épületek száma meghaladja a negyedmilliót, a 4,3 millió darabos nemzeti lakásvagyon 5,9%-át, s a bennük kialakított férőhelyek száma többszörösét teszi ki a kereskedelmi szállásférőhelyekének.

2. Második otthonok kialakulásának okai, formái és következményei

A szabadidő-lakások tömeges elterjedéséhez a következő tényezők járultak hozzá:

- a gazdasági prosperitás és ennek következtében a növekvő vásárlóerő;
- a napi, mindenekelőtt a heti munkaidő megrövidülése (a 4,5–5 munkanapos hetekre való áttérés – részben az iskolai képzésben is) és ezzel párhuzamosan a hétvégéken egy tömbben rendelkezésre álló szabadidő meghosszabbodása;
- a fizetett szabadság idejének növekedése;
- a háztartásvezetés racionalizálása, technikai feltételeinek javulása;
- a motorizáció, a személyi közlekedés elterjedése, ezzel párhuzamosan a közlekedési úthálózat kiépítése;
- az emberek fizikai és pszichikai megterhelése (stresszhatás) ellensúlyozásának igénye;
- emocionális okok (származás, családi gyökerek);
- státuszszimbólum;
- az infláció miatti bizonyos spekulációs hatások stb.

A volt szocialista országok sajátossága, hogy

- az emberek többségének nem volt lehetősége arra, hogy különféle vállalkozásokba fektesse pénzét, így az üdülő a pénz értékének egyik megőrzési formájává vált;
- a magánüdülő létesítése hosszabb távon megtérülő befektetést jelenthetett, mivel olcsóbb és sokkal biztosabban elérhető volt, mint az alternatív üdülési formák;
- bizonyos időszakokban és eltérő módon az állampolgárok külföldi utazásait korlátozták;
- az elmúlt néhány évtized városiasodása és lakásépítése városias (lakótelepi) környezetbe „kényszerítette” az embereket, akik viszont vágytak a korábban életük részét képező zöld környezet után (földéhség);
- a társadalmi struktúraváltozás következtében új és arányában bővülő vezetőréteg jelent meg, amelynek képviselői esetenként pozicionális előnyeiket a sajátos presztízszt is jelentő magánüdülő megszerzésére fordíthatták stb.

A fenti okok hatására a nagyvárosokból és elsősorban a társadalom jómódú rétegeiből kiindul – és ezért területi és társadalmi diffúziós jelenséggént jellemzett – folyamat lényegesen megváltoztatta az érintett települések térbeli rendszerét, azok morfológiáját, funkcionális tagolódását, infrastruktúráját, földhasznosítását stb. Jelentős változást hozott emellett a küldő- és fogadóterületek társadalmában és életmódjában is.

Az állandó lakóhely és a szabadidő-lakás között lévő távolság, a használat módja, intenzitása alapján főleg kétféle rekreációs terület különíthető el:

- a városközei területeken lévő szabadidő-lakásokat elsősorban a hétvégeken használják, melyek az életciklus folyamán, illetve a város térbeli növekedése miatt állandó lakássá is átalakulhatnak,
- míg az állandó lakóhelytől távol fekvő szabadidő-lakásokat – elsősorban a szabadság eltöltésére – szezonálisan használják, ezért ezen épületek közül éppen a nagyobb távolság miatt sokkal kevesebb alakul át állandó lakássá.

A második lakás jelenség egyik következménye a népesség egyre erősödő hétvégi menekülése a városból, majd egyes rétegek esetében elvándorlás a városkörnyéki településekre. A második lakások területi elterjedése tehát része a városfejlődési folyamatnak, egyes jelenségei a szuburbanizációhoz köthetők. A szezonális szuburbanizáció egyedi esetekben „valódi” szuburbanizációhoz vezethet: a második lakások állandó lakássá alakulásával.

A szabadidő-lakások ki- és átalakulása a fent említett folyamatok eredményeként jelentősen megváltoztathatja a táj képét. A geográfiai (morfológiai) jegyeken kívül jelentősen befolyásolhatja a fogadóterületek gazdasági szerkezetét, az infrastrukturális ellátottságot, a környezet állapotát, sőt az ott lakó népesség társadalmi és demográfiai viszonyait is.

3. A második otthonok típusai, állománya és építése Magyarországon

Hazánkban a törvények a szocializmus évtizedeiben is lehetővé tették, hogy egy család több lakással rendelkezzen, s ezeket „többletlakásként”, második lakásként vették figyelembe.

A lakások és üdülők esetében a kialakítás célja és a használat módja között sokszor diszharmonia volt, amelyet jelentős mértékben elősegítettek a hatályos rendeletek, illetve az ezekben lévő különféle „felmentési” lehetőségek.

A legfontosabb, megkülönböztető jegyekkel rendelkező típusok a szabadidőlakások, amelyek lehetnek az üdülotelepeken felépített magánüdülők, a zártkertekben kialakított „hétvégi házak”, a megvásárolt és üdülési célra átalakított falusi porták, esetenként falusi turizmussal, valamint a nem szabadidő-eltöltést, hanem a képzést és/vagy a foglalkozást segítő, megkönnyítő diákotthonok, munkásszállók és albérletek.

Magyarország üdülőállománya 1960–1990 között tizenötszörösére, kb. 170 ezerre nőtt, míg a 2001. évi népszámláláskor mintegy negyedmillió (252 ezer) üdülőként használt épületet írtak össze.

A rendszerváltás idején az ország területének több mint 2,1%-án voltak zártkertek, melyek nagysága az azt megelőző negyedszázadban több mint 300 km²-rel növekedett. Jelentős bővülésük elsősorban az üdülési és termelési igényekkel, az ezek következtében kialakuló szükségletekkel, majd kereslettel (Pest, Bács-Kiskun megye), az orográfiai helyzettel (Heves), vagy a művelésre alkalmatlan területek ilyen célokra történő hasznosításával (Bács-Kiskun, Csongrád) magyarázható. Az 1960-as évektől 1994-ig a zártkertek területi változását több mint tíz jelentősebb törvény, illetve rendelet befolyásolta, majd a 26/1994. sz. FM rendelet alapján 1994. május 19-től az ingatlan-nyilvántartásban megszüntették a zártkert kategóriát. E területek művelésbe vonása a szocialista viszonyok között pozitív lépés volt. A törvényi szabályozás ugyanakkor területileg nem különítette el a különböző (a termelő, a termelő-pihenő, a későbbi belterületi célra igénybe vett, a lakás- és üdülőépítés, vagy a gazdálkodás számára tartós földhasználatba adott) zártkerti formákat, így azok – különösen a városok közvetlen közelében, valamint a vonzó üdülési adottsággal rendelkező települések peremén – olyan szövevényes területhasználatot jelentenek, amelyek még a szakemberek számára is áttekinthetetlenek.

A statisztikai összeírásokban ún. intézeti háztartásnak nevezett szállásformák közül a diákothotok és az alkalmazotti szálláshelyek felelnek meg leginkább a második otthonok fogalmának, hiszen az ezeket tartósan igénybe vevők más településen rendelkeznek állandó lakással. A képzést és a foglalkozást feltételező második otthonok jelentősége a gazdasági és társadalmi rendszerváltás idején különösen megnő (a felvehető egyetemi hallgatók számának bekövetkezett bővülése; a munkásszállások fenntartó vállalatok, illetve ilyen célú szálláshelyeinek átalakulása, megszűnése egymással ellentétes folyamatokat eredményezett).

Hazánkban az 1980-as évek végétől egyre többen foglalkoznak falusi vendégfogadással. Az országos katalógusok adatai azonban azt mutatják, hogy igen sokan a saját tulajdonú üdülőjüket, tanyájukat, falusi házukat adták ki, ám maguk a tulajdonosok nem abban az épületben laktak. Így ezen épületeket második lakásoknak, illetve azon belül szabadidős célokra használt második otthonoknak, szabadidő-lakásoknak lehet tekinteni.

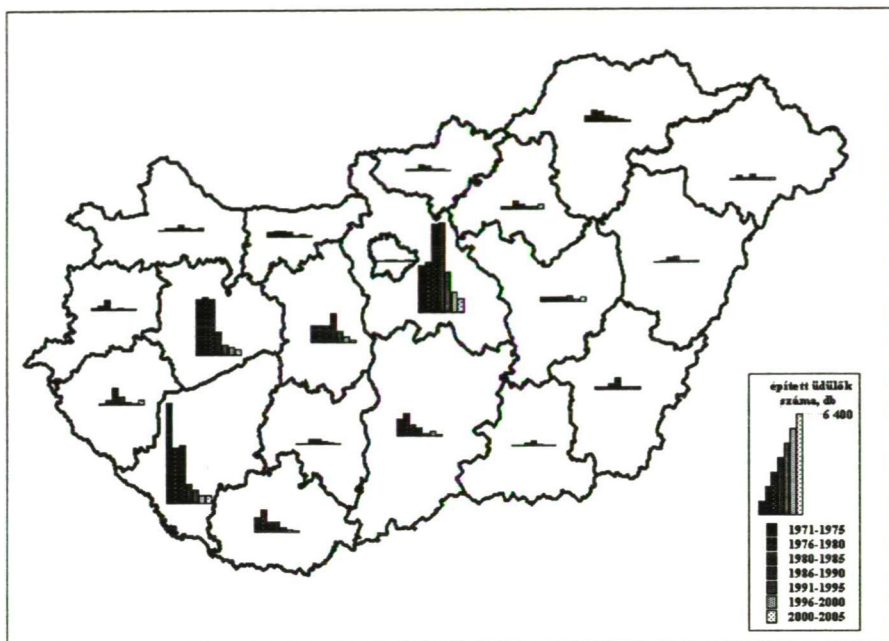
Mivel a kutatók többsége második lakás alatt elsősorban a szabadidőben használt, szabadidős célokat szolgáló épületeket érti, ezért a továbbiakban ezek részletesebb bemutatását kísérelem meg.

A Magyarországon 1971–2005 között felépített üdülők száma a KSH adatai szerint megközelíti a 94 ezret. Az évenkénti kialakítás vizsgálata alapján két markáns szakasz különíthető el: 1972–1988 között mindegyik évben meghaladta a 3000-et, azóta viszont elmarad ettől. Az első szakasz is több időszakra osztható: 1974–75-ben, 1977-ben, majd 1981–84 között felülmúlta a 4 ezret, 1987-ben – a következő évben bevezetésre kerülő adójogszabályok változásnak köszönhetően – elérte az 5206-ot, míg a közte lévő időszakok kisebb visszaesései a gazdaság részbeni megtorpanásaihoz, a recesszióhoz, az infláció megugrásához kapcsolódnak. Az 1988 óta tartó időszakban drámai mértékben csökkent az üdülőépítés, amit jelez az is, hogy 1993 óta egyetlen évben sem haladta meg a 2 ezer darabot, s 1998 óta – 2000–2001 kivételével – már az ezret sem érte el.

A legtöbb üdülőt 1987-ben építették fel Magyarországon, amely elsősorban az adóreformok (ÁFA és SzJA) egy évvel később történt bevezetésével és az akkor már elszabaduló áremelkedésekkel magyarázható. A nyaralóépítés volumenindexe az 1970-es évek közepén, az 1980-as évek elején és 1987-ben meghaladta a lakásépítés, a beruházások és az építőipari beruházások indexeit. Az üdülőépítés a tervgazdaság keretei között az egyéni kezdeményezés egyik legszabadabb területe volt. A létesítésükre ható tényezők igen sokfélék, s az ország általános gazdasági helyzetével vagy annak direkt változásával nem mindig magyarázhatók.

A legtöbb üdülőt 1971–2005 között Pest (22.416), Somogy és Veszprém megyében (16,7, ill. 14,2 ezer) építették fel – s együttes számuk megközelíti az összes épület 57 százalékát –, őket a Velencei-tavat övező Fejér, majd Bács-Kiskun és Baranya megye követi (6,7, ill. 4,6, 4,3 ezer), míg a legkevesebbet Budapesten (435 db) és Csongrád megyében húzták fel (779 db). Az üdülőépítés 1971–90 között fokozatosan eltolódott a Balaton-parti megyékből Fejér és Pest megyébe. Ez arra utal, hogy a legtöbb tulajdonost kibocsátó főváros lakosai állandó lakóhelyükhöz egyre közelebb alakították ki nyaralóikat (1. ábra).

A 2001. évi népszámlálást megelőző 2000 nyarán végzett üdülő-összeíráskor Siófokon találták a legtöbb (6113 db) nyaralót, amit Balatonkenese és Gárdony (5250, ill. 5111 db), majd Balatonfenyves és Fonyód (4.243, 4.004) követ. Hat településen haladja meg számuk a 3000-et (Balatonalmádi, Budapest, Harkány, Zalaegerszeg, Pécs, Zamárdi), 13 helyen 2–3 ezer, 46 másikon 1–2 ezer közötti az épületek száma. A legnépesebb csoportban – közel 1800 településen – persze egyáltalán nincs üdülő.

1. ábra. Az ötvenként felépített üdülők megyénkénti száma, 1971–2005
(Forrás: KSH 1971–2005. tárgyévi adatai)

4. Az alföldi magánüdülők és tulajdonosaik jellemzői

A 2001. évi népszámlást megelőző nyáron történt üdülő-összeírás szerint az országban lévő 252 ezer, üdülésre használt épületből 38,4 ezret, azaz kb. 15,2%-ot tesz ki a két alföldi régióban lévő nyaralók száma. A korábbi TAKEH adatai szerint 1989-ben az Alföld 102 településén 19 654 fő fizetett üdülője után építményadót. Az üdülők, valamint a pihenési célra (is) használt zártkerti hétvégi házak a természetes és mesterséges álló- és folyóvizek mentén, a termálvizes fürdők környékén, az erdőkben, valamint a zártkertekben alakultak ki. A magántelkes üdülési forma sajátos, a kedvező fekvésű településekre irányuló térhódítását mutatja, hogy Kunfehértón az eddig felépült üdülőépületek száma meghaladta a belterületen lévő lakások számát. Szarvason, Cserkeszőlőn, Tiszacsegén, Rakamazon és Békésszentandrásan a beépíthető üdülőtelkek száma nagyobb volt, mint a beépíthető lakótelekeké.

A KSH 1971–90-re vonatkozó üdülőépítési adatai szerint a Magyarországon felépített nyaralókból a hat alföldi megye együttes részesedése a kezdeti 9,4%-ról az időszak végére 16%-ra emelkedett. A rendszerváltás óta ez az arány tartósan 20% körül mozog (17–25%). Az Alföldön az 1990 előtti időszakban kialakított hétvégi házak döntő része a Dél-Alföld megyéiben található, míg azóta sohasem érte el számuk az Észak-Alföldét. Az üdülőépítés a vizsgált időszakban fokozatosan eltolódott délről északra: Bács-Kiskun megyéből Békés, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg, majd különösen az 1990-es évek közepétől – a Tisza-tó környékének ismertebbé válásával – Jász-Nagykun-Szolnok megyébe. Utóbbiban az elmúlt másfél évtizedből legalább tíz évben mindegyik más alföldi megyét meghaladó üdülőépítést regisztrált a KSH.

Az Alföldön jóval nagyobb arányt képviselnek a kisebb (adózási) alapterületű hétvégi házak, mint az ország más régióiban, ami azt jelzi, hogy a tulajdonosok nagy többségének

viszonylag szerény anyagi lehetőségei voltak létesítésükre. A nyaralók ún. „adózási” alapterülete a régióban átlagosan $31,3 \text{ m}^2$, bár az 1989 óta is bővülő Tisza-tó és Körös-menti üdülőtelepeken lévő épületek több mint egynegyedének a területe már a 60 m^2 -t is meghaladta.

Az alföldi megyék nyaralótulajdonosai – kettő kivételével – 699 magyarországi településről származtak. Megfigyelhető ugyanakkor az, hogy már a rendszerváltozást követő években megjelentek a külföldi üdültulajdonosok, akiknek a száma fokozatosan bővül. Az Alföldön üdülővel rendelkezők egy-egy településre eső átlaga a küldő település népességnagyság-kategóriájának megfelelően csökkent. Az ezer állandó lakosra jutó alföldi üdültulajdonosok száma a 15 főt elsősorban a régió nagylélekszámú, részben üdülővel is rendelkező településein haladta meg.

A régióban nyaralótulajdonosként megjelenők döntő részének az Alföldön volt az állandó lakása is. Mindegyik megyében az adott megyebeli lakosság közül került ki az üdültulajdonosok nagyobb része. A saját megyebeliek aránya az Alföld egészét tekintve 68,0%, ám ez a főbb körzeten kívüli vonzáscentrumoktól (Budapest, Észak-Magyarország iparvárosai) való távolsággal egyenes arányban nőtt. A hétfélig házaknak összesen 10,4%-a volt a fővárosiak tulajdonában. Jász-Nagykun-Szolnok megyében 18,1%-ra, Bács-Kiskunban 20,9%-ra emelkedett arányuk, amely elsősorban a kisebb távolsággal és a korábban elvándoroltak üdülési célú visszatéréseivel magyarázható. A Budapesten élő alföldi üdültulajdonosok többsége a főváros déli és keleti kerületeiben lakott.

Az alföldi megyékben lévő, nyilvántartásba vett szabadidő-lakások közel egynegyede épült fel - Békéscsaba kivételével - az öt alföldi megyeszékhelyen, s ott élt a nyaralók tulajdonosának 46,5%-a. Tehát a megyeszékhelyek a felmerülő magántelkes üdülési igényeknek alig több mint a felét elégítették ki helyben. Minél nagyobb a megyeszékhely, annál nagyobb szabadidő-lakás "gyűrű" alakult ki körülötte. Az alföldi megyeszékhelyeken élő régióbeli nyaralótulajdonosok állandó lakóhelyének utcák szerinti vizsgálatából az állapítható meg, hogy a 2%-nál nagyobb gyakoriságú utcák döntő többsége vagy a lakótelepeken, vagy a belváros emeletes, kifejezetten városias beépítésű részein helyezkedett el.

Magyarország népességszám szerint második legnagyobb városának, Debrecennek a vizsgálata azt mutatta, hogy az ott lakó 3766 alföldi nyaralótulajdonos az Alföld 35 településén rendelkezett üdülővel. A Debrecen belvárosában élő idősebb korú tulajdonosok többsége a termálvizes fürdők környékén és a korábban kialakult Tisza-menti üdülőtelepeken, míg az elsősorban lakótelepeken élő fiatalabb korú tulajdonosok a megyeszékhelyen vagy a Debrecen környéki települések zártkertjeiben építették fel hétfélig házaikat. Az üdülőszerezést motiváló tényezők közül a lakókörnyezet szerepére utal, hogy a nyilvántartásban szereplők 52,7%-a lakótelepi, 10,8%-a belvárosi lakókörnyezetben élt. A Debrecenben lakó alföldi üdültulajdonosok 27%-a a városközponti és a belvárosi körzetekben lakott, míg a város lakosságából a fenti területek csak 16,5%-kal részesedtek. Minél jobban távolodunk a városközponttól Nyugat, Dél és Kelet – azaz a családi házas övezetek, kertségek – felé, annál inkább meghaladta a nyaralótulajdonosok számából való részesedést a lakosságszámból való részesedés.

Az üdülőjük után adót fizetők döntő része idős munkaképes (53,6%), vagy nyugdíjas korú (28,6%), tehát az a korosztály, amely már nem foglalkozik gyermekei nevelésével, életciklusa során az ún. konszolidációs fázisba került.

A szabadidő-lakással rendelkezők között napjainkban érdekes természetes és kényszerű generációváltás zajlik. A 20–30 évvel ezelőtt üdülőhöz jutott, már akkor is idős munkaképes tulajdonosok egy része elhalálozott. A korábban, saját lakással nem rendelkező, de üdülővel bíró személyek egyre nagyobb hányada kénytelen eladni nyaralóját, hogy a lakásprivatizáció során saját állandó lakását megvásárolhassa. A nehezebb gazdasági hely-

zetben sokan saját lakásuk fenntartása vagy a megnövekedett utazási, karbantartási, adó stb. költségek miatt szándékoznak megválni korábbi üdülőjüktől. Végül a családok tekintélyes hányada csak úgy tudja saját gyermekeit támogatni, azokat lakáshoz juttatni, hogy üdülőjét is mobilizálja.

Az így kialakuló kínálati piacon – a határok nyitottabbá válásának következtében – egyre több külföldi telek- és építménytulajdonos jelenik meg. Míg 1989-ben mindössze két külföldi rendelkezett az Alföldön üdülõvel, addig már a néhány évvel a rendszerváltás után csak a tiszakécskei és a lakiteleki üdültulajdonosok között több mint 25-re nőtt a számuk. Bár az Alföld és a vizsgált települések távol fekszenek a nyugati határtól – különösen az Európai Unióba való belépéssel együtt járó szabad tőkemozgás következményei miatt is – ezzel is számolni kell.

A jelentős üdülési potenciállal rendelkező településeken az üresen álló falusi parasztházak tömeges vásárlása, rendbehozatala, a falu revitalizációja hozzájárulhat a falukép megváltoztatásához, amely a helyi lakosokat is faluszépítésre ösztönözheti. A vidéki ingatlanok felértékelődése ugyanakkor a népszerűbb üdültulakban nehéz helyzetbe hozhatja azokat a helybelieket, akik saját falujukban akarnak lakást vásárolni.

A tanyák átalakulása következtében – mindenekelőtt homokvidékeinken – megjelentek a kifejezetten üdülésre, pihenésre, második lakásként használt üdültanyák. Ezek elsősorban nagyvárosaink szűkebb-tágabb vonzáskörzetében találhatók. Pontszerű elhelyezkedésük miatt térségi problémát ma még nem okoznak.

A megvásárolt falusi házak és tanyák, valamint az üdülők és a zártkerti hétvégi házak egy részét fizetővendéglátás keretében hasznosítják. Az Alföldön több száz család foglalkozott vendégfogadással. Közülük – különösen Szolnok és Bács-Kiskun megyében, illetve a nagyvárosok környékén – sokan adták ki a saját tulajdonú tanyájukat, falusi házukat, üdülőjüket. Mivel a tulajdonosok nem abban az épületben laktak, ezért a falusi vendégfogadás az esetek jó részében nem nevezhető a szakirodalom szerinti falusi turizmusnak. Ezt egy Békés megyére kiterjedő vizsgálat is alátámasztotta, hiszen a válaszadók több mint fele a tulajdonában lévő üdülőjét, használt, vagy használaton kívüli tanyai épületét, falusi házát, tehát a második lakását adta ki, vagy szándékozik kiadni.

Már a kárpótlás megkezdése előtt magánkézbe került a legjobb tájképi adottságú, vagy a legértékesebb területek – általában a folyópartok – egy része. A part elfoglalásának „engedélyezése”, parcellázása elhibázott lépés volt. A legnagyobb veszélyt ugyanis éppen az ott, spontán módon kialakult telepek jelentik. Ez a folyamat az elmúlt időszakban tovább tartott, hiszen ezen területek iránt volt a legnagyobb az érdeklődés. Az infrastrukturális feltételek, leginkább a csatornázatlanság miatt már eddig is előfordultak járványok és hasonlókra a jövőben is számítani lehet. Nem véletlen, hogy az Alföldről szóló országgyűlési és kormányhatározat külön is felhívja a figyelmet a holtágak és folyók környéke környezeti állapotának javítására, amely megfelelő moratóriumok elrendelése nélkül csak óhaj maradt.

5. Összegzés

Mivel az állam a magyar lakosság egészének nem tudta biztosítani a szabadidő eltöltésének feltételeit (vállalati, szakszervezeti üdülők), így a szabadidő-lakások fentebb vázolt formái fontos szerepet játszottak az egyéni és különösen a családi üdülési igények kielégítésében, nagyobb lehetőséget (esélyt) adva ezáltal a saját nyaralóval nem rendelkezők számára, hogy szakszervezeti beutalóval néhány hetet üdüljenek. A piaccgazdaságra való áttéréssel, a szakszervezeti üdültetés visszaszorulásával a magánüdülők szerepe – ahogy az várható volt – felértékelődött az üdülési igények kielégítésében, még akkor is, ha a „világ-

űtlevél” 1988. évi bevezetése óta többszörösére nőtt a külföldi üdülést kereső száma. A kérdés az, hogy a jelenlegi tulajdonosok hányad része tudja megtartani a jövőben is üdülő-jét, ill. a lakosság mekkora része lesz képes kifizetni a pihenés, nyaralás emelkedő költségeit.

Felhasznált irodalom

- Bajmócy P. (2007): Néhány Kárpát-medencebeli város megítélése az egyetemisták körében. – In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és Eurorégiók. SZTE TTK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 359–364.
- Balcsóki I. (2001): Sokasodó gondok – szerény lehetőségek az Északkeleti határ mente munkaerőpiacán. – In: (Baranyi B. szerk.): A határmentiség kérdőjelei az Északkelet-Alföldön. MTA RKK. Pécs, 2001. pp. 170–215.
- Baranyi B. (2007): A határmentiség dimenziói Magyarországon. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Baumhackl, H. (1989): Die Aufspaltung der Wohnfunktion. Wien. p. 453.
- Boros L. (2002a): Határmentiség hatása a turizmusra. In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és az Európai Unió. SZTE TTK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 141–146.
- Boros L. (2002b): A szegedi konferenciaturizmus, mint a településmarketing eleme. In: Aubert A. (szerk.): Kutatás a turizmusban. Pécs. pp. 364–374.
- Coppock, J. T. (Ed.) (1977): Second Homes: Curse or Blessing. Pergamon, Oxford. Geogr. Series.
- Csordás L. (1992): Entstehung und geographische Typisierung von Privatzweitwohnsitzen in der ungarischen Tiefebene. In: Albrecht, W. (Ed.): Greifswalder Beiträge zur Rekreatiogeographie/Freizeit- und Tourismusforschung Band 3, Greifswald. pp. 139–146.
- Csordás L. (1994): Szabadidő-lakások az Alföldön. Tér és Társadalom, 1993. 3–4. pp. 75–103.
- Csordás L. (1995): Szabadidő-lakások az Alföldön. Kandidátusi értekezés. p. 154. + p. 260 melléklet + 275 térkép.
- Csordás L. (1999): Second homes in Hungary. In: Duró A. (Ed.) Spatial Research in Support of the European Integration. MTA RKK, Pécs (Discussion Papers, Special) pp. 145–160.
- Csordás L. (2001): Az Északkelet-Alföld határmenti területeinek turizmusa. – In: Baranyi B. (szerk.): A határmentiség kérdőjelei az Északkelet-Alföldön, MTA RKK, Pécs, pp. 284–305.
- Csordás L. (2007a): Az Északkelet-Alföld határmenti területeinek turizmusa. – In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és Eurorégiók. SZTE TTK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 469–474.
- Csordás L. (2007b): A magánüdülők építése és állománya Magyarországon. – In: Szónokyné Ancsin G.–Pál V.–Karancsi Z. (szek.): A határok kutatója, Tanulmánykötet Pál Ágnes tiszteletére. Szeged–Szabadka. 2007. pp. 81–89.
- Hegedűs G. (2005): Szeged kapuvárosi funkcióinak vázlatos áttekintése. – In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és Eurorégiók. SZTE TTK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 373–377.
- Illés S.–Michalkó G. (2003): A turizmus és a migráció néhány összefüggése Magyarországon. Demográfia. 46. 4. pp. 352–374.
- Juray T. (2007): Turizmus és annak fejlesztési lehetőségei a Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégióban. – In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és Eurorégiók. SZTE TTK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 493–499.
- Kovács Cs. (2006): Az országhatármentiség értelmezésének földrajzi problémái. PhD értekezés.
- Kovács, Z. (1989): Border changes and their effect on the structure of Hungarian society. Political Geography Quarterly. 8. 1. pp. 79–86.
- Martonné, Erdős K. (1990): Az egyéni rekreáció lehetőségei és megvalósulásai Miskolc környékén. Kandidátusi értekezés, kézirat. KLTE Debrecen. p. 158.
- Mészáros R. (2000): Szeged a 21. században. Régióközpont és nemzetközi város. Tiszatáj 54. pp. 44–50.
- Michalkó G. (2004): A bevásárlóturizmus. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. 104 p.

- Nagy, I. (2001): Cross Border Co-operation of the Southern Great Hungarian Plain's Border Region. Discussion Papers. Hungarian Academy of Sciences, Centre for Regional Studies, Pécs. p. 78.
- Pál, Á. (1998): Inside and outside the border. A comparative study of the economy of border zone settlements in the Southern Great Plain. – In: Kóter, M.–Heffner, K. (ed.): Borderlands or Trans-border Regions – Geographical, social and political problems. Region and Regionalism 3. Opole-odz pp. 290–296.
- PÁL V. (2007): Időbeli változások egy határmenti kistérség népességének egészségi állapotában. – In: Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határok és Eurorégiók. SZTE TTK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 261–266.
- Ruppert, K. (1973): Der Zweitwohnsitz – geographisches Faktum und landesplanerisches Problem. In: Geographische Aspekte der Freizeitwohnsitze. In: WGI-Berichte z. Regionalforschung. 11. pp. 1–54.
- Süli-Zakar I. (1996): A határon átnyúló kapcsolatok erősítésének lehetőségei a Kárpátok Eurorégió területén. – In: Pál Á.–Szónokyné Ancsin G. (szerk.): Határon innen – határon túl. Szeged, pp. 46–51.
- Szónokyné Ancsin G. (2000): A határokon átnyúló gazdasági térkapcsolatok vizsgálata a Dél-Alföld határmenti településeinek példáján. – In: Becsei J. (szerk.): Társadalomföldrajzi vizsgálatok két évezred találkozásánál. pp. 145–155.
- Teperics, K. (2006): Schengen Challenging the Educational System for the Hungarian Living Abroad. – In: Horga, I.–Süli-Zakar, I. (eds.): Challenges and Perspectives in the Regional and Euroregional Issues in the New Europe. Oradea: Institut for Euroregional Studies, pp. 45–51.
- Tóth J.–Csatári B. (1983): Az Alföld határmenti területeinek vizsgálata. – Területi Kutatások 6. pp. 78–92.